Ставлення українського суспільства до призову жінок і чоловіків

Всеукраїнська конференція “Соціологія та сучасні соціальні трансформації”, Факультет соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Тамара Марценюк, кафедра соціології НаУКМА

12 листопада 2026 року

Постановка проблеми (1)

Тривала російсько-українська війна актуалізувала питання **людських ресурсів у секторі безпеки і оборони.**

Ситуація з мобілізацією чоловіків демонструє, що існує криза ресурсів і брак бажання чоловіків виконувати громадянський обов'язок, передбачений державною політикою (Котлюк & Марценюк, 2026).

Міжнародні дослідження: увага на "глибоку амбівалентність між уявленнями про колективістський обов'язок чоловіків захищати державу та їхнім індивідуальним правом на свободу вибору" (Rose, 2026, p. 1).

Подекуди висувається на обговорення **мобілізації жінок**, яке потребує ретельнішого розгляду.

Законодавче регулювання гендерних особливостей мобілізації

Для чоловіків військова служба – громадянський обов’язок, для жінок – добровільне право.

Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (2005), стаття 6: обов'язкова строкова військова служба для чоловіків, передбачена законом, не вважається дискримінацією за ознакою статі.

Закон України “Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях” (2018): Жінки виконують військовий обов’язок на рівних засадах із чоловіками (за винятком випадків, передбачених законодавством з питань охорони материнства та дитинства, а також заборони дискримінації за ознакою статі), що включає прийняття в добровільному порядку (за контрактом) та призов на військову службу, проходження військової служби, проходження служби у військовому резерві, виконання військового обов’язку в запасі та дотримання правил військового обліку.

Постановка проблеми (2)

Від початку російсько-української війни у 2014 році українське суспільство пройшло шлях від малобоєздатної до ефективної армії, для якої важливими стають цінності **гідності та професіоналізму**.

Проєкт “Невидимий батальйон”: жінки були і залишаються важливою частиною цього процесу, ефективними учасницями бойових дій та борчинями за рівність своїх прав і можливостей у секторі безпеки й оборони (Марценюк, 2026).

Станом на 2026 рік у лавах Збройних сил України перебувають понад 75 тисяч жінок, зокрема понад 55 тисяч – військовослужбовиць (Коваленко, 2026).

Задля фахової інтеграції жінок у сектор безпеки і оборони слід більш активно втілювати **гендерночутливий підхід:** розуміти потреби жінок, протидіяти гендерним стереотипам і сексуальним домаганням щодо жінок, сприяти більшій видимості їхнього внеску в оборону держави.

Одне запитання: який варіант армії варто запроваджувати в Україні?

Важливо з’ясувати громадську думку **щодо варіантів мобілізації жінок і чоловіків.** Дані отримані в результаті чотирьох репрезентативних опитувань від КМІС (Київський міжнародний інститут соціології) у 2018 році та дослідницької агенції “Info Sapiens” у 2023, 2024, 2026 роках.

Про **обмеження цього дослідження** ми звертали увагу у нашій попередній публікації з аналізом результатів опитування громадської думки (Кравець & Марценюк, 2024, с. 34): “Обмеженнями цього дослідження є відсутність інформації з непідконтрольних Україні територій, а також виїзд значної кількості населення за кордон, а також масштабні переміщення по Україні після 24 лютого 2022 року. Крім цього, це не є панельне опитування, де ставлення запитують у тих самих людей”.

Однак, попри ці виклики, деякі питання щодо участі жінок і чоловіків у війні продовжуємо ставити в “Омнібус”, за що **велика подяка дослідницькій агенції “Info Sapiens”.**

Рік	**2018**	**2023**	**2024**	**2026**
Дослідницька компанія	КМІС	Info Sapiens	Info Sapiens	Info Sapiens
Дати проведення	8 по 23 вересня	11 по 23 січня	11 по 19 лютого	з 14 по 22 квітня
Генеральна сукупність	Населення України від 18 років і старші, окрім АР Крим та окупованих територій у Донецькій і Луганській областях	Опитування не проводилось на тимчасово окупованих територіях АР Крим, м. Севастополя, Донецької і Луганської областей та інших, що перебувають під окупацією, а також на територіях, де відсутній український мобільний зв’язок (за оцінкою Info Sapiens, не менше 96% дорослого населення країни мають мобільні номери).		
Вибірка	2026	1000		
Помилка репрезентативності	< 3.3% з вірогідністю 0.95%.	< 3,1% з вірогідністю 0.95%.		
Метод	Особисте формалізоване інтерв’ю (face-to-face)	CATI (computer-assisted telephone interviews) — телефонні інтерв'ю з використанням комп'ютера		

Загальні результати

- Незалежно від року опитування (чи то до повномасштабного вторгнення, чи після нього), найпопулярніший варіант армії, який варто впроваджувати в Україні, – це **призов і чоловіків, і жінок лише на добровільній основі (за контрактом)**: більше 60% опитаних протягом 2018–2026 років обрали саме таку відповідь.
- З роками російсько-української війни, спостерігаються **певні зміни** щодо підтримки призову лише чоловіків і призову усіх чоловіків і лише деяких жінок.
- Важливо також зазначити про **дуже низький рівень популярності призову ізраїльського типу** — для всіх чоловіків і всіх жінок.

Який варіант армії варто впроваджувати в Україні?

Варіанти відповідей	КМІС, N=2026, вересень 2018, %	Info Sapiens, N=1000, січень 2023, %	Info Sapiens, N=1000, лютий 2024, %	Info Sapiens, N=1000, квітень 2026, %
Призов і чоловіків, і жінок лише на добровільній основі (за контрактом)	62,0	65,9	65,7	62,7
Призов усіх чоловіків і лише деяких жінок	10,6	12,8	14,2	17,3
Призов лише чоловіків	17,0	12,0	8,9	10,8
Призов всіх чоловіків і всіх жінок	1,6	3,3	3,8	4,5
Інше	0,4	4,0	1,4	1,0
Складно сказати	7,3	1,9	3,6	2,6
Відмовилися відповідати	1,1	0,1	0,9	0,5
Разом	100	100	100	100

Загальні результати щодо гендерних відмінностей відповідей у 2026 році

- Жінки вдвічі рідше (7,8% проти 14,3% чоловіків) схильні обирати теперішній варіант армії – призов усіх чоловіків і лише деяких жінок.
- Натомість жінки на 10% частіше (67% проти 57%) вибирають найбільш популярну відповідь – призов і чоловіків, і жінок лише на добровільній основі (за контрактом). Якраз для жінок це найбільш реалістична можливість долучитися до оборони країни.
- Ізраїльський варіант призову (усіх чоловіків і усіх жінок) жінок приваблює двічі менше, ніж чоловіків.

На Ваш погляд, який варіант армії варто впроваджувати в Україні? Info Sapiens, N=1000, квітень 2026

Варіанти відповідей	**Чоловіки, %**	**Жінки, %**	**Загалом, %**
Призов і чоловіків, і жінок лише на добровільній основі (за контрактом)	57,35	67,23	62,74
Призов усіх чоловіків і лише деяких жінок	18,68	16,18	17,31
Призов лише чоловіків	14,25	7,83	10,75
Призов всіх чоловіків і всіх жінок	6,24	2,98	4,46
Призов всіх чоловіків, а жінок за бажанням	1,03	0,52	0,75
Інше	0,92	1,06	0,99
Складно сказати	1,39	3,46	2,52
Відмовилися відповідати	0,14	0,75	0,47
Разом	100	100	100

Висновки і рекомендації

За останні 8 років війни, як свідчать результати опитування громадської думки, проведені в 2018-2026 роках, **українське суспільство незмінно підтримує саме контрактний варіант армії – призов і чоловіків, і жінок лише на добровільній основі.**

Однак, реалії повномасштабного вторгнення і воєнного стану **кидають виклик фаховій реалізації такого підходу.**

Особливо **чутливою є тематика залучення жінок до оборони держави**, адже попри реалізацію політики рівних прав і можливостей, залишаються певні **виклики, з якими стикаються жінки під час служби:** гендерно стереотипне або навіть і дискримінаційне ставлення з боку побратимів і керівництва, гендернозумовлене насильство (сексуальні домагання), брак відповідної гендерночутливої інфраструктури для жінок, не завжди видимість (зокрема, у медіа) і визнання їхнього внеску у захист держави.

Якщо українська держава прагне розбудовувати армію, базовану на цінностях гідності та професіоналізму, то **тематика гендерної рівності та фахової інтеграції жінок у сектор безпеки і оборони є важливою і нагальною для вирішення.**